

تقابل روسیه و ترکیه؛ آثار و پیامدهای آن

دکتر محسن مرادیان*

اشاره:

در آذرماه جاری ترکیه اقدام به سرنگونی یک فروند هواپیمای جنگنده روسی نمود که در واکنش به این اقدام، مسکو مجموعه‌ای از اقدامات سیاسی، اقتصادی و نظامی را علیه منافع ترکیه در دستور کار قرار داد. با توجه به دشمنی دیرینه روسیه و ترکیه، بحران ایجاد شده، می‌تواند آزمون سختی برای ناتو در حمایت از عضو قدیمی خود باشد. این در حالی است که مجموعه این شرایط باعث شده است تا امید برای ازسرگیری فرایند سیاسی حل بحران سوریه با مانع مواجه شود. در این میان به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران بایستی برای کاهش تنش میان آنها بکوشد و جلوی توسعه بحران در روابط ترکیه با روسیه را گرفته و تلاش نماید سطح گفتگوها را در سطح روسیه-ترکیه حفظ نموده و از ارتقاء آن به سطح ابرقدرت‌ها یعنی سطح روسیه-آمریکا ممانعت نماید.

مقدمه

اخطار دریافت کرده بود که البته این ادعا از سوی روسیه رد شد و یکی از خلبانان نجات یافته اعلام کرد هیچ اخطاری دریافت نکرده است. دو خلبان این جنگنده قبل از اصابت موشک، موفق به خروج از هواپیما شدند و یکی از آنها توسط کماندوهای سوریه نجات یافت.

این خبر روسیه را در بهت فرو برد و بلافاصله مقامات این کشور اظهار خشم نموده و «حق پاسخگویی» و ادامه رویارویی سرد اما با شدت بیشتر را برای خود محفوظ دانستند. روس‌ها ضمن متهم نمودن ترکیه به حمایت از تروریست‌ها، ورود هواپیمای خود به خاک ترکیه را انکار کرده و تصاویر و صداهای ضبط‌شده مورد ادعای ترکیه و اخطارهای داده شده به خلبانان روسی را جعلی و غیرواقعی توصیف نمودند.

این در حالی بود که رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه

اوایل آذرماه (۱۳۹۴/۹/۳) در حالی که از سفر پوتین به ایران مدت زیادی سپری نشده بود، آنکارا اعلام نمود به دنبال تجاوز هوایی یک فروند هواپیمای ناشناس به حریم هوایی ترکیه و چند مرتبه اخطار به آن، اقدام به سرنگونی این هواپیما نموده است. اندکی بعد این خبر توسط خبرگزاری‌های روسیه از جمله «راشا تودی» بدون اشاره به ملیت هواپیما منتشر شد و به زودی معلوم شد که این هواپیما روسی بوده که به مدت ۵ دقیقه در خاک ترکیه پرواز نموده است. این جنگنده دوسرنشین که در منطقه جبل الزاویه سوریه سقوط کرد، به گفته ارتش ترکیه قبل از هدف قرار گرفتن، ده بار

* عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات راهبردی

در پاسخ به پرسشی درباره هدف قرار گرفتن هواپیمای روسی و احتمال در گرفتن جنگ بین دو کشور روسیه و ترکیه اعلام کرد: «هواپیمای روسی وارد حریم هوایی ترکیه شده و به هشدارها توجه نکرده است». اردوغان همچنین مدعی شد بارها برای تماس تلفنی با ولادیمیر پوتین تلاش کرده اما رئیس‌جمهور روسیه حاضر به گفتگو با وی نشده است. وی همچنین تأکید کرد که کشورش خواستار تنش با روسیه نیست و گفت: «قضیه مربوط به هواپیمایی است که هویتش مشخص نبوده و به آن هشدار داده شده بود که حریم هوایی ترکیه را نقض نکند. به همین علت به شکلی خودکار و بر اساس قواعد درگیری که قبلاً تعیین شده بود، یکی از جنگنده‌های اف-۱۶ به سوی این هواپیما شلیک کرده است.» وی افزود: «ما خواستار تنش نیستیم. زیرا در حال حاضر، یک شورای مشورتی عالی رتبه با روسیه داریم. روابط اقتصادی بسیار پیشرفته‌ای با آن داریم و چگونه ممکن است با چنین کشوری خواستار تنش باشیم». این در حالی بود که سازمان‌های اطلاعاتی روسیه تصاویر و اسنادی منتشر کردند که نشان می‌داد اعضای خانواده اردوغان در معامله نفت با داعش دخیل بوده و از این طریق سود هنگفتی به دست آورده‌اند. به رغم این که اردوغان به شدت این اتهامات را رد کرد، اما تنش کلامی میان مقامات دو کشور ادامه یافت. در پی این رویدادها در حال حاضر مسکو مجموعه‌ای از اقدامات سیاسی، اقتصادی و نظامی را علیه منافع ترکیه به نمایش گذاشته است. خبر می‌رسد که ارتش ترکیه نیز تانک‌های خود را به نزدیکی مرز سوریه و داخل عراق منتقل کرده است.

انگیزه ترکیه از انهدام هواپیمای روس

به نظر می‌رسد اقدام ترکیه در ساقط کردن جنگنده روسیه با هدف ارسال پیام غرب به روس‌ها صورت گرفت. از ابتدای ورود نظامی روسیه در سوریه، حلس زده می‌شد که آمریکا و غرب نمی‌توانند این اقدام را تحمل کنند؛ زیرا نه تنها همه معادلات مفروض آمریکا، متحدان اروپایی و متحدان منطقه‌ای این کشور (ترکیه، سعودی، قطر) را تغییر می‌داد، بلکه قدرت و اعتبار جدیدی به روسیه در منطقه و جهان می‌بخشید. اردوغان با سرنگون کردن جنگنده روس، خواستار محدود شدن نقش روسیه در منطقه است. روایت اردوغان از سرنگونی جنگنده روس به سرعت از حمایت باراک

اوباما رئیس‌جمهور آمریکا برخوردار شد و به همین دلیل او بار دیگر بر عزم خود برای ایجاد «منطقه امن» در سوریه از شهر جرابلس در مرز ترکیه تا ریف حلب در ساحل دریای مدیترانه تأکید کرد. اگرچه اعتراض فرانسه به اقدام ترکیه در نشست ناتو نشان‌دهنده نارضایتی غرب از اقدام ترکیه بود. اقدامی که حاوی این پیام است که غرب قصد ندارد تمرکز جنگ بر داعش در منطقه تحت مسایل حاشیه‌ای قرار گیرد.

به نظر می‌رسد تغییر در وضعیت میدانی سوریه در پی عملیات روسیه یکی دیگر از مهمترین دلایل برای اقدام ترکیه باشد. ترکیه تحت لوای جنگ با داعش، کردها یعنی یکی از نیروهای مهم مبارزه علیه داعش را بمباران می‌کرد. حضور روسیه این شرایط را تا حدودی تغییر داد روسیه در حال به دست گرفتن ابتکار عمل در سوریه و بازگرداندن نظم مورد نظر خود در این کشور است و این برنامه‌های استراتژیک آمریکا و متحدانش در منطقه را با مانع مواجه می‌کند. از این دیدگاه تقابل غیرمستقیم یا مستقیم آمریکا و متحدانش با روسیه اجتناب ناپذیر می‌نماید. اگرچه حوادث پاریس این فرصت را برای غرب مهیا کرد تا بیش از پیش مصمم به دخالت در سوریه شود اما حضور روسیه در این کشور زمین بازی را برای آنان تنگ کرده بود.

نکته دیگر اینکه در روزهای قبل از حمله ترکیه به جنگنده روس، مسکو بر بمباران تانک‌های نفتی داعش که به صورت غیرعلنی به ترکیه نفت می‌فروخت، تمرکز کرده بود. ترکیه هم مدعی بود که روسیه، ترکمن‌ها را که آنکارا آنها را هم‌نژاد خود

نیز گفت: «ما هیچ سفر رسمی به ترکیه نخواهیم داشت و هیچ مقام ترکیه را هم نخواهیم پذیرفت و اضافه کرد که آنها می‌خواهند حریم هوایی سوریه را منحصر به حضور جنگنده‌های خود کنند و ما چنین اجازه‌ای به آنها نمی‌دهیم.»

به دنبال این حادثه، روسیه از رئیس‌جمهور ترکیه خواست که عذرخواهی نماید اما اردوغان در موضع‌گیری‌های خود پس از این واقعه اعلام کرد که «آنکارا به سبب سرنگونی هواپیمای روسی عذرخواهی نخواهد کرد.» وی حتی از این هم فراتر رفته و گفت: «این روسیه است که باید به دلیل نقض حریم هوایی ترکیه عذرخواهی کند.» وزیر خارجه ترکیه نیز اظهار داشت: «کشورش دلیلی برای عذرخواهی نمی‌بیند، زیرا در این ماجرا محق بوده است.»

در مقابل، روسیه مجدداً بمباران مناطق نزدیک به جایی که جنگنده این کشور سرنگون شد را آغاز کرد. کشتی‌های جنگی روسیه نیز در مدیترانه اقدام به شلیک موشک به سوی این مناطق کرده و جنگنده‌های روس به ادعای گروه ناظر بر حقوق بشر سوریه مستقر در لندن، حداقل ۱۲ مرتبه به بخش‌هایی از لاذقیه حمله کردند.

با حمایت هوایی روسیه از نیروهای ارتش سوریه، در روی زمین نیز درگیری‌های شدیدتری میان طرفین رخ داد و همزمان، ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه از استقرار یک سامانه دفاع موشکی در سوریه و اعزام یک کشتی جنگی به مدیترانه خبر داد.

روسیه اعلام کرده است هر هدفی که در اجرای عملیات نظامی این کشور در سوریه اخلاقی ایجاد کند را نابود خواهد کرد. پس از این حادثه، بمب‌افکن‌های روس هنگام انجام عملیات در سوریه، توسط جت‌های این کشور مشایعت می‌شوند. ارزیابی‌ها حاکی از آن است که نیروهای مسلح روسیه با تقویت ارتش سوریه در جبهه‌های شمالی به ویژه جبال‌الترکمان، همچنان در صدد واکنش به هر گونه تهدید خواهند بود.

تحریم‌های روسیه علیه ترکیه

در پی ساقط کردن جنگنده سوخو-۲۴ روس، «ولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهوری روسیه با امضای یک حکم اجرایی تحریم‌هایی علیه ترکیه وضع کرد. مسکو علت اجرای این اقدامات را اطمینان از

می‌داند، بمباران می‌کند و شدیداً به این عمل معترض بود.

واکنش‌های روسیه

روسیه که با ساقط نمودن هواپیمایش در سوریه در معرض امتحانی سخت قرار گرفت، به سرعت به سرنگونی جت جنگنده خود واکنش نشان داد و وزارت دفاع این کشور ضمن اعلام قطع روابط نظامی با آنکارا، دستور داد سامانه‌های موشکی اس-۳۰۰ و اس-۴۰۰ برای دفاع هوایی در شمال سوریه مستقر شوند.

لحن مقامات روس بعد از ساقط شدن هواپیمای روسی در خطاب قرار دادن ترکیه و رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور این کشور بسیار تند بود و پوتین رئیس‌جمهور روسیه در پاسخ به سرنگونی هواپیمای این کشور، گفت متأسف است که مقامات ترکیه «با بی‌فکری و حماقت» سطح بی‌سابقه روابط با روسیه را که در ده سال گذشته به دست آمده بود، از بین بردند. وی در این زمینه گفت: «ما ترکیه را نه تنها یک کشور همسایه، که یک کشور دوست تلقی می‌کردیم. جای تأسف است که روابطی که در ده سال گذشته به دست آمده، با این بی‌فکری و حماقت از بین رفت.» وی افزود: «هواپیمای ما مجهز به سامانه دفاع از خود نبود؛ زیرا انتظار نداشتیم که هدف حمله ترکیه قرار بگیریم و برای همین، حمله ترکیه را خیانت کارانه تلقی می‌کنیم.»

وی ادامه داد: «نیروهای سوریه با حمایت هوایی نیروهای روسیه حملات خود را در منطقه‌ای که هواپیما سقوط کرده است، شدت خواهند داد.» وزیر امور خارجه روسیه

تضمین امنیت ملی روسیه، محافظت از اتباع روس در برابر اقدامات کیفری و سایر اقدامات غیرقانونی و اجرای تدابیر اقتصادی ویژه علیه ترکیه توصیف نمود. متن این دستور العمل به شرح زیر است:

رئیس جمهور روسیه این تصمیم را با هدف تضمین امنیت ملی و محافظت از منافع ملی فدراسیون روسیه و محافظت از اتباع فدراسیون روسیه در برابر اقدامات کیفری و غیر قانونی و مطابق با قوانین فدرال در خصوص تدابیر اقتصادی ویژه مصوب ۳۰ دسامبر ۲۰۰۶ و بیست و هشتم دسامبر ۲۰۱۰، اتخاذ نموده است. نهادهای دولتی فدراسیون روسیه، نهادهای محلی دولت روسیه، نهادهای حقوقی، سازمان‌ها و افرادی که در قلمرو فدراسیون روسیه هستند باید در اجرای اقدامات خود توجه داشته باشند که موارد ذیل به صورت موقت در قلمرو سرزمینی روسیه اجرا می‌شوند:

الف) ممنوعیت یا محدودیت بر عملیات اقتصادی خارجی شامل واردات کالاهای مشخص از جمهوری ترکیه به فدراسیون روسیه که فهرست آن در دولت روسیه مشخص است. (به استثنای کالاهای وارداتی برای استفاده‌های شخصی به میزان مشخص شده در مقررات اتحادیه اقتصادی اوراسیا)

ب) منع یا محدودیت بر انواع مشخص کار و خدمات که ارائه‌کنندگان آن، سازمان‌های تابع دولت جمهوری ترکیه باشند. این منع یا محدودیت مطابق با فهرست مشخص در قوانین دولت فدراسیون روسیه است.

ج) منع کارفرمایان و پیمانکاران در زمینه کار و خدمات که در فهرست دولت روسیه قرار ندارند، در بکارگیری اتباع جمهوری ترکیه از اول ژانویه سال ۲۰۱۶، برای کسانی که در ۳۱ دسامبر ۲۰۱۵ قراردادهای حقوقی مدنی با کارفرمایان ذکر شده را ندارند.

رئیس جمهور روسیه همچنین تصمیم گرفت از اول ژانویه سال ۲۰۱۶، پرو قانون فدرال، توافقنامه‌های بین‌المللی فدراسیون روسیه مصوب ۱۵ ژوئیه ۱۹۹۵ و بند یک ماده ۱۰ توافقنامه بین دولت‌های روسیه و ترکیه را در خصوص سفر اتباع ترکیه دارنده گذرنامه‌های عادی لغو کند، اما اتباع ترکیه که اقامت موقت و دائم در روسیه دارند، استثنا می‌باشند. دیپلمات‌ها و اعضای نمایندگی سیاسی ترکیه در روسیه و خانواده‌های آنها نیز مستثنی محسوب می‌شوند.

در این دستور از آژانس‌های مسافرتی روسیه خواسته شده است فروش بلیط برای سفر به خاک ترکیه را به حالت تعلیق

در آورند. همچنین به دولت روسیه ابلاغ شده است که تدابیری را برای ممانعت از پروازهای چارتر بین روسیه و ترکیه لحاظ نموده، کنترل بر فعالیت شرکت‌های حمل و نقل ترک در خاک روسیه را افزایش داده و کنترل بر بنادر را بیشتر کند تا در خصوص امنیت حمل و نقل دریایی در منطقه دریای سیاه و عدم حضور غیرقانونی و جایجایی کشتی‌های ترکیه در محدوده بنادر روسیه اطمینان حاصل شود. این دستور رئیس جمهور روسیه از روز انتشار آن اجرایی شده و تا زمانی که دستور لغو صادر نشود، نافذ باقی مانده و قابلیت اجرا دارد.

لازم به ذکر است که پس از اعمال تحریم‌های اقتصادی روسیه علیه ترکیه، کمپینی در کشورهای عربی تشکیل شد که به حمایت از ترکیه، محصولات کشاورزی و لبنی و پروتئینی که قبلاً این کشور به روسیه می‌فروخت را خریداری نموده و بخشی را خود مصرف کرده و مابقی را به کشورهای آفریقایی صادر می‌کنند.

ابعاد رسانه‌ای و جنگ روانی و اتهام‌زنی

به دنبال بالا گرفتن تنش میان روسیه و ترکیه، مقامات روسیه اعلام کردند که دخالت‌های ترکیه در رابطه با حمایت از تروریست‌ها به ویژه داعش را افشا خواهند کرد و متعاقب آن عکس‌هایی از پسر اردوغان در فضای مجازی منتشر شد که به ادعای روس‌ها نشان می‌داد خانواده اردوغان با داعش در ارتباط بوده و از دولت اسلامی نفت خریداری می‌کند. اما اردوغان به شدت با این ادعا مخالفت

میان طرفین، کنترل خواهد شد، هر چند موضع گیری‌ها و برخی تنش‌ها همچنان وجود خواهند داشت، اما این موضع گیری‌ها چیزی بیش از یک قدرت‌نمایی از سوی طرفین نخواهد بود.

با توجه به دشمنی تاریخی روسیه و ترکیه، بحران ایجاد شده می‌تواند آزمون سختی برای ناتو در حمایت از یک عضو قدیمی خود نیز باشد. اگر ناتو در این بحران در کنار ترکیه بایستد و از آن حمایت کند، این موضوع می‌تواند بر امنیت ملی ایران آثار بلندمدتی داشته باشد

سناریوی دوم تداوم تنش کنترل‌شده بین دو کشور است. به نظر می‌رسد برای مدتی این روند ادامه خواهد یافت. تنش کلامی، اقدامات کنترل‌شده، سخت‌گیری در حوزه‌های مختلف ارتباطی و اقتصادی ویژگی‌های این سناریو است. رهبران دو کشور ضمن رفتار حساب‌گرانه از مذاکره مستقیم با یکدیگر خودداری خواهند کرد. تنش کلامی میان دو کشور ادامه خواهد یافت، اما تا حد ممکن آنها تلاش خواهند کرد که وضعیت بدتر از آن چه هست نشود. اگر اقدامات دو دولت منجر به واکنش‌های تندتر طرف مقابل شود، آنها وارد سناریوی سوم خواهند شد.

در سناریوی سوم، نخستین اقدام، انتقام‌گیری روسیه خواهد بود. ممکن است روسیه در پاسخ به اقدام ترکیه، با استفاده از هواپیماهای «سوخو-۳۰» و «میگ-۳۱» خود، یک فروند جنگنده ترکیه را هنگام ورود به حریم هوایی سوریه سرنگون کند. در این سناریو مواضع آنها سخت‌گیرانه‌تر خواهد بود. روسیه سامانه‌های زمین به هوای خود را مورد استفاده قرار داده و با استفاده از این سامانه‌ها، یک هواپیمای ترکیه را بر فراز سوریه سرنگون کرده و علاوه بر آن

کرد و اسنادی منتشر شد که نشان می‌داد عکس‌ها غیرواقعی و به یک سال و نیم پیش مربوط بوده است. با وجود این تنش ادامه یافت. پوتین در اجلاس گروه ۲۰ با اشاره غیرمستقیم به ترکیه، اعلام کرد برخی شرکت‌کنندگان در این اجلاس از تروریست‌ها حمایت کرده و نفت را از تروریست‌ها خریداری می‌کنند.

در مقابل ترک‌ها چهار فروند از کشتی‌های روسی را در دریای سیاه توقیف کردند. آنها اعلام کردند که اسناد و مدارک این کشتی‌ها ناقص است. هر چند به سرعت سه فروند از آنها آزاد شد، اما یکی از این کشتی‌ها برای مدتی در توقیف بود. اقدام ترکیه با حضور ناوهای جنگی روسیه در مدیترانه، تنگه‌های بسفر و داردانل همراه شد که با انتشار تصاویر تحریک‌آمیز بر تنش در مناسبات آنها افزود. سخت‌گیری دو طرف بر اتباع همدیگر، ایجاد محدودیت بر نقل و انتقال کالا، تنش کلامی در سطح رهبران و رسانه‌های گروهی و احضار مقامات دیپلماتیک به وزارت خارجه دو کشور نشان دهنده افزایش تنش در روابط روسیه و ترکیه است.

سناریوهای محتمل

با توجه به آنچه گفته شد، سه سناریو برای آینده روابط ترکیه و روسیه می‌توان تصور نمود:

سناریوی خوش‌بینانه، نادیده گرفتن موضوع و ادامه روندهای پیشین است. در این حالت، هم روسیه و هم ترکیه تصمیم به کاهش تنش خواهند گرفت و پیامدهای ماجرا از طریق برقراری کانال‌های محرمانه

ممکن است با استفاده از منازعه ترکیه با «پ.ک.ک.» جنگ نیابتی علیه ترکیه به راه اندازد.

پیامدهای این اقدام برای ترکیه

به رغم اینکه ساقط کردن جنگنده سوخوی روسیه توسط ترکیه را می توان یک اقدام خطرناک و تحریک آمیز از سوی ترکیه توصیف کرد اما رجوع سریع ترکیه به سازمان ملل و ناتو نشان می دهد ترکیه به شدت نگران پیامدهای اقدام خود است.

در پی تحریم های اعمالی از سوی روسیه، معاون نخست وزیر ترکیه تلاش کرد پیامدهای اقتصادی این تحریم ها را اندک جلوه داده و اعلام نمود که در بدترین حالت، «روابط صفر» با روسیه تنها حدود ۹ میلیارد دلار برای ترکیه هزینه دارد و هزینه تنش های دو کشور در سطح فعلی احتمالاً موجب کاهش چهاردهم درصد از درآمد سالانه ترکیه خواهد شد. با وجود این تصمیم درباره اعمال تحریم ها در وهله اول بر حوزه کشاورزی ترکیه تاثیر می گذارد و احتمالاً قیمت تولیدات کشاورزی در این کشور کاهش خواهد یافت و تولید کنندگان محصولات کشاورزی و صنایع غذایی به طور موقت با مشکلاتی روبرو خواهند شد. بخش صادرات نیز از این موضوع آسیب خواهد دید، اما ضربه اصلی به تجارت خرد و تولید کنندگان محصولات غذایی ترکیه وارد خواهد شد که صادرات قابل توجهی به روسیه دارند.

هم اکنون حدود شصت هزار ترک در روسیه مشغول به کار بوده و شرکت های ساخت و ساز ترکیه طرح هایی در حوزه ساختمان سازی و زیربنایی به ارزش شصت میلیارد دلار در مناطق مختلف روسیه در دست اجرا دارند که احتمالاً از این واقعه متضرر خواهند شد و در واقع روابط اقتصادی که عامل اصلی توسعه روابط روسیه و ترکیه بوده، بیشترین آسیب را از این حادثه خواهد دید. وابستگی ترکیه به واردات نفت و بنزین از روسیه چیزی نیست که بتوان آن را نادیده گرفت. ترکیه بیست درصد از بنزین و شصت درصد از گاز طبیعی خود را از روسیه تأمین می کند و در ماه های سرد که ایران نمی تواند گاز کافی به ترکیه صادر کند، روسیه آن را جبران کرده و گاز بیشتری به این کشور صادر می کرد. در حال حاضر روسیه تهدید به قطع گاز خود نموده و از تعلیق مذاکرات برای ساخت یک خط لوله صادرات گاز روسیه به ترکیه خبر

داده است. اردوغان نیز ادعا کرده است که ترک ها پیش از این از پروژه یاد شده کنار کشیده بودند و ترکیه گاز مورد نیاز را از قطر خواهد خرید که اگر این اتفاق رخ دهد، در آن صورت روابط ترکیه و قطر که در حال حاضر در سوریه با یکدیگر همکاری نزدیکی دارند، بیش از پیش گسترش خواهد یافت. نتیجه این هم سوئی، می تواند به زیان ایران باشد. در همین راستا، شرکت بوتاش ترکیه مدعی شد که قصد دارد تا پایان امسال، برای ساخت یک خط لوله به طول ۱۸۵ کیلومتر برای واردات گاز از عراق، مزایده برگزار کند. اردوغان نیز برای خرید چند محموله ال ان جی به قطر سفر کرد. احمد داووداوغلو، نخست وزیر ترکیه نیز به جمهوری آذربایجان رفت تا قبل از سردتر شدن هوا، قراردادهای خرید گاز با آذربایجان را جایگزین گاز روسیه نماید.

پیش بینی می شود به دنبال این حادثه، مبادلات تجاری میان ترکیه و روسیه در سال ۲۰۱۶ میلادی به بیست و پنج میلیارد دلار تنزل یابد. شمار گردشگران روس نیز از سه و نیم میلیون نفر به سه میلیون نفر کاهش یابد.

پیامدهای این اقدام بر امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

در واکنش به سقوط هواپیمای روس، وزیر امور خارجه ایران سرنگونی جت جنگنده روسی را پیام نادرستی به تروریست ها توصیف کرد و وزرای خارجه دو کشور ایران و روسیه، درباره تحولات مربوط به سرنگونی جنگنده روس تلفنی گفتگو

از ترکیه از یک سو باعث تضعیف روسیه به عنوان متحد ایران در منطقه شده و از سوی دیگر به تقویت توان دفاعی ترکیه خواهد انجامید که می‌تواند زمینه‌ساز تبدیل این کشور به قدرت منطقه‌ای شود. با وجود این به نظر می‌رسد این حمایت تأثیر دگرگونه‌ای نیز داشته باشد. حمایت ناتو از ترکیه به ایجاد نوعی موازنه بین روسیه و ترکیه منجر شده و عملاً رفتارهای عقلانی میان کنشگران را تقویت و به کنترل بحران و کاهش تنش در منطقه منجر می‌شود. ثبات در منطقه و کنترل بحران در راستای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است.

حمایت همه‌جانبه ناتو از ترکیه از یک سو باعث تضعیف روسیه به عنوان متحد ایران در منطقه شده و از سوی دیگر به تقویت توان دفاعی ترکیه خواهد انجامید که می‌تواند زمینه‌ساز تبدیل این کشور به قدرت منطقه‌ای شود

در همین حال، تحریم محصولات کشاورزی ترکیه توسط روسیه می‌تواند فرصتی برای ایران در مورد ورود به بازارهای روسیه و جایگزینی برای ترکیه باشد. همچنین ایران می‌تواند در صنعت گردشگری به جای ترکیه، جایگزین مناسبی برای روس‌ها باشد. به نظر می‌رسد بعد از اجرای تحریم‌های اعمالی روسیه علیه ترکیه از آغاز سال نو میلادی، ایران در همه زمینه‌ها، از جمله منسوجات و پوشاک، لبنیات و برخی محصولات کشاورزی می‌تواند احتیاجات بازارهای روسیه را تأمین نماید. بازار صنایع دستی و مواد شوینده و پاک‌کننده نیز بازارهایی هستند که ایران توانایی زیادی برای مانور در روسیه دارد. انجام این اقدامات در

نمودند. وزیر امور خارجه کشورمان در این گفتگوها، با ابراز نگرانی از اقدام ترکیه گفت: «این واقعه یک بار دیگر حساسیت شرایط سوریه و تأثیر رویدادهای آن بر صلح و امنیت جهانی و ضرورت مبارزه متحد بین‌المللی علیه تروریسم را نشان داد». اگرچه به نظر می‌رسد که مواجهه نظامی ترکیه با روسیه بدون هماهنگی با غرب نمی‌تواند باشد، اما انتظار نمی‌رود که عملیات روسیه در سوریه متوقف شود. احتمالاً در روزهای آینده حملات روسیه در سوریه با شدت بیشتری ادامه یافته و روسیه با قدرت بیشتری برای بستن مرزهای سوریه و ترکیه و قطع خطوط امدادی به ترکمن‌ها اقدام نماید.

این تحولات، برای رهبران کشورهای غربی که خواستار همراه کردن روسیه در مبارزه با داعش هستند، نگران‌کننده است و برای جمهوری اسلامی ایران نیز تبعات امنیتی فراوانی خواهد داشت زیرا در صورتی که به تضعیف مواضع روسیه منجر گردد، با توجه به هم‌سویی مواضع ایران و روسیه، به تضعیف موقعیت و مواضع ایران خواهد انجامید. در این صورت ممکن است بحران سوریه به شیوه‌های دیگری غیر از آنچه ایران انتظار داشته و برای آن هزینه نموده است، خاتمه یابد.

با توجه به دشمنی تاریخی روسیه و ترکیه، بحران ایجاد شده می‌تواند آزمون سختی برای ناتو در حمایت از یک عضو قدیمی خود نیز باشد. اگر ناتو در این بحران در کنار ترکیه بایستد و از آن حمایت کند، این موضوع می‌تواند بر امنیت ملی ایران آثار بلندمدتی داشته باشد. حمایت همه‌جانبه ناتو

و آنکارا می‌تواند به دشواری بیشتر در یافتن راه‌حل سیاسی برای بحران‌های منطقه‌ای و مبارزه با داعش بیانجامد.

اگر ایران بتواند روسیه را به مذاکره مستقیم با ترکیه قانع نماید، تأثیر بسیار مثبتی بر امنیت ملی ایران خواهد گذاشت. زیرا در صورت عدم مذاکره رویارو، آمریکا به جای ترکیه با روسیه مذاکره خواهد نمود و این امر باعث نفوذ و قدرت‌گیری بیشتر آمریکا خواهد شد. بنابراین ایران باید تلاش نماید که سطح گفتگوها را در سطح روسیه-ترکیه حفظ نموده و از ارتقاء آن به سطح ابرقدرت‌ها یعنی سطح روسیه-آمریکا جلوگیری نماید.

مجموع، به معنی گسترش بیشتر روابط ایران با روسیه است که به نوبه خود می‌تواند به تحکیم روابط دو کشور در سایر زمینه‌ها از جمله همکاری‌های نظامی بیشتر منجر شود. اگرچه ایران برای ورود به بازارهای روسیه و تصاحب جایگاه ترکیه باید با کشورهای چین، برزیل، هندوستان و مصر که آنان نیز به این بازارها چشم دوخته‌اند، رقابت تنگاتنگ داشته باشد.

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد ساقط شدن هواپیمای روس، نه یک حادثه صرف که یک «اقدام از پیش طراحی شده» بوده است. زیرا معمولاً پروازهای گشتی نیروی هوایی ترکیه با یک یا دو فروند هواپیمای ره‌گیر نظیر اف-۵ صورت می‌گیرد و حضور ۸ فروند جنگنده اف-۱۶ برای عملیات گشت‌زنی، بسیار غیرمعمول می‌نماید. با انهدام جنگنده روس توسط ترکیه، روند سیاسی تحت نظارت سازمان ملل برای برقراری آتش‌بس در سوریه و نزدیک‌شدن روسیه و غرب در جنگ علیه داعش و تشکیل جبهه یکپارچه در این زمینه با خطر مواجه شده است. به عقیده تحلیل‌گران، اقدام ترکیه باعث پیچیده‌تر شدن تلاش‌ها برای هماهنگی بین غرب و به ویژه آنکارا و مسکو در راستای مقابله با داعش شد. ممکن است این اقدام پیامدهای خطرناکی در سطح امنیتی و نظامی برای طرفین داشته و بیش از هر چیز بر روابط ترکیه و روسیه و هماهنگی بین دو کشور در تلاش برای مقابله با تروریسم، تأثیر منفی بگذارد. همزمان، متحدان آمریکایی و اروپایی ترکیه نیز به این کشور بدبین هستند؛ زیرا معتقدند اردوغان به جای مبارزه با داعش، تلاش‌های خود را بر مبارزه با کردها متمرکز نموده است. مجموعه این شرایط باعث شده است تا سازمان ملل، امید برای ازسرگیری فرایند سیاسی در سوریه را اندک ارزیابی کند.

در این میان بسیار بعید به نظر می‌رسد که ولادیمیر پوتین از این اقدام ترکیه چشم‌پوشی کند؛ به ویژه این که این اقدام هم بر روند جنگ در سوریه و هم بر ورود قدرت‌مندانه کرملین به منطقه از دروازه سوریه، تأثیر منفی می‌گذارد.

بدین ترتیب به نظر می‌رسد که ایران با استیفا از اعتبار و نفوذ خود در منطقه برای کاهش تنش میان طرفین بکوشد و جلوی توسعه بحران در روابط با روسیه را بگیرد. تداوم بحران میان مسکو

